

PUURAKENNUSPERINNÖN SÄILYTTÄMISEN PERIAATTEET

Hyväksytty ICOMOSin 19:nnessä yleiskokouksessa, New Delhissä Intiassa, 15.12.2017

JOHDANTO

Nämä periaatteet on laadittu päivityksenä "Historiallisten puurakenteiden säilyttämisen periaatteet" (Principles for the Preservation of Historic Timber Structures) -asiakirjaan, jonka ICOMOS hyväksyi 12:nnessä yleiskokouksessaan Meksikossa lokakuussa 1999. Päivitysprosessi alkoi Guadalajarassa Meksikossa (2012) sekä Himejissa Japanissa (2013) ja jatkui Falunissa Ruotsissa (2016).

Tässä asiakirjassa pyritään soveltamaan Venetsian julistuksen (1964), Amsterdamin julistuksen (1975), Burran julistuksen (1979), Naran autenttisuutta koskevan asiakirjan (1994) ja näihin liittyvien Unescon ja ICOMOSin doktriinien yleisiä periaatteita, jotka liittyvät puurakennusperinnön suojeluun ja säilyttämiseen.

Tämän asiakirjan tarkoituksena on määritellä ne pääperiaatteet ja käytännöt, joita voidaan soveltaa kansainvälisesti valtaosaan puurakennusperintöä sen kulttuurihistoriallisen merkityksen suojelemiseksi ja säilyttämiseksi.

Termillä "puurakennusperintö" tarkoitetaan tässä kaikkia puurakennustyyppisiä ja muita puurakenteita, joilla on kulttuurimerkitystä tai jotka kuuluvat historiallisesti arvokkaisiin kohteisiin, sekä myös tilapäisiä, siirrettäviä ja yhä muuttuvia rakennuksia ja rakenteita.

Tässä asiakirjassa termi "arvot" viittaa esteettisiin, antropologisiin, arkeologisiin sekä kulttuurin, tieteen ja teknologian perinnearvoihin. Periaatteet koskevat puuarkkitehtuuria ja puurakennuksia, joilla on historiallista arvoa. Kaikkia näitä rakennuksia ei ole tehty kokonaan puusta, joten rakennekokonaisuuden toiminnassa on kiinnitettävä huomiota puun ja muiden materiaalien vuorovaikutukseen.

Näissä periaatteissa

- tunnustetaan kaikkien aikakausien puurakennusperinnön sekä sen rakennejärjestelmien ja yksityiskohtien merkitys ja arvostetaan niitä osana maailman kulttuuriperintöä;
- otetaan huomioon ja arvostetaan puurakennusperinnön suurta monimuotoisuutta sekä siihen mahdollisesti liittyvää aineetonta kulttuuriperintöä;
- tunnustetaan se, että puurakennusperintö todistaa käsityöläisten ja rakentajien taidoista sekä perinteisistä, kulttuurisista ja esi-isiltä perityistä tiedoista;

- ymmärretään kulttuuriarvojen jatkuva ajallinen kehitys ja siitä johtuva tarve arvioida säännöllisesti sitä, kuinka arvot tunnustetaan ja kuinka autenttisuutta määritellään, jotta voidaan ottaa huomioon muuttuvat käsitykset ja asenteet;
- kunnioitetaan paikallisia perinteitä, rakennus- ja restaurointitapoja ottaen konservoinnissa ja kunnostuksessa huomioon käytettävissä olevien menetelmien ja tekniikoiden koko kirjo;
- otetaan huomioon ja kunnioitetaan puurakentamisessa historian eri vaiheissa käytettyjä puulajeja ja -laatuja;
- tunnustetaan puurakenteiden arvo ja merkitys koko rakennuksen tai rakenteen ajoittamista palvelevana dokumenttina;
- huomioidaan puurakenteiden erinomainen kestävyys maanjäristyksissä;
- tunnustetaan kokonaan tai osin puusta tehtyjen rakennusten ja rakenteiden haavoittuvuus vaihtelevissa ympäristö- ja ilmasto-olosuhteissa, jotka johtuvat mm. lämpötilan ja ilmankosteuden vaihtelusta, valosta, sienistä ja hyönteisistä, kulumisesta, tulipaloista, maanjäristyksistä ja muista luonnon katastrofeista sekä ihmisten toimien aiheuttamista tuhoista;
- tunnustetaan se, että historiallisia puurakenteita ja -rakennuksia häviää jatkuvasti, mikä johtuu niiden haavoittuvuudesta, perinteisen suunnittelun ja rakennustekniikan asiantuntemuksen häviämisestä sekä yhteisöjen henkisten ja historiallisten tarpeiden ymmärtämisen puutteesta;
- tunnustetaan yhteisöjen osallistumisen tärkeys puurakennusperinnön suojelussa, suojelun suhde sosiaalisiin ja ympäristön muutoksiin sekä suojelun osuus kestävässä kehityksessä.

TARKASTUKSET JA TUTKIMUKSET

- 1 Rakennelman ja sen osien kunto sekä korjaushistoria tulisi dokumentoida huolellisesti ennen kuin toimenpiteitä edes harkitaan.
- 2 Ennen muutostöitä tulisi laatia perusteellinen ja tarkka selvitys, joka sisältää analyysin rakennelmasta, sen rakennejärjestelmästä ja kunnosta sekä syistä, jotka ovat johtaneet rappeutumiseen, vaurioihin ja rakenteiden pettämiseen taikka muotoon, mitoitukseen tai kokoamiseen liittyviin virheisiin. Selvityksen on perustuttava asiakirjoihin, kuntotutkimuksiin ja paikan päällä tehtyyn inventointiin sekä tarpeen mukaan olosuhdemittauksiin ja laboratoriotesteihin. Tämä ei estä pienten korjausten tai hätätoimenpiteiden tekemistä tarpeen mukaan.
- 3 Tällainen tutkiminen ei ehkä riitä rakenteen kunnan arvioimiseksi silloin, kun rakennetta peittävät rakennelman muut osat. Perusteellisemmän tutkimuksen tekemiseksi voidaan harkita peittävien osien tilapäistä ja paikoittaista poistamista, mikäli se niiden merkitys huomioon ottaen on hyväksyttävissä, kuitenkin vasta täydellisen dokumentoinnin jälkeen.
- 4 Myös vanhojen puuosien "näkyttömät" jäljet on dokumentoitava. "Näkyttömillä" merkeillä tai jäljillä tarkoitetaan esimerkiksi mitta- tai korkomerkitöitä ja muita kirvesmiesten tai puuseppien

käyttämää rakennusvaiheen tai myöhempien töiden tai korjausten merkintöjä, joita ei ole tarkoitettu rakenteen näkyviksi piirteiksi.

ANALYYSI JA ARVIOINTI

- 5 Kunnostuksessa on ensisijaisena tarkoituksena historiallisen rakenteen alkuperäisyyden säilyttäminen. Siihen kuuluvat rakenteen muodostama kokonaisuus, materiaalit, kokoonpano, eheys sekä arkkitehtoniset ja kulttuuriperintöarvot, ottaen huomioon historian kuluessa tapahtuneet muutokset. Kaikki luonteenomaiset piirteet tulee säilyttää niin paljolti kuin mahdollista.

Luonteenomaisia piirteitä voivat olla:

- a rakennejärjestelmä kokonaisuudessaan;
- b ei-rakenteelliset elementit, kuten julkisivut, väliseinät ja portaat;
- c pintarakenteet ja niiden yksityiskohdat;
- d ornamentit;
- e perinteet ja tekniikat;
- f rakennusmateriaalit mukaan lukien niiden laatu ja erityispiirteet.

- 6 Näiden kohteen luonteenomaisten piirteiden arvo on selvitettävä ennen kunnostus- tai muutossuunnitelman laatimista.

KUNNOSTUS- JA MUUTOSTYÖT

- 7 Prosessin ensimmäisessä vaiheessa rakennuksen kunnostuksesta tulisi laatia yleispiirteinen toimintasuunnitelma. Kaikkien asiaan liittyvien osapuolten tulee keskustella ja päästä sopimukseen tästä.
- 8 Toimintasuunnitelmassa on otettava huomioon vallitsevat kulttuuriarvot.
- 9 Rakenteen alkuperäinen toimintatapa tulisi säilyttää tai palauttaa paitsi silloin, kun toimenpide olisi liian laaja ja vahingoittaisi rakenteen autenttisuutta.
- 10 Toimenpiteet voivat olla seuraavanlaisia:
- a yksinkertaisia korjauksia, jotka tehdään joko perinteisin puurakentamisen menetelmin tai käyttäen vastaavia nykyaikaisia kiinnikkeitä;
 - b rakenteen vahvistaminen perinteisillä tai perinteeseen sopivilla materiaaleilla ja menetelmillä;
 - c ylimääräisen tukirakenteen lisääminen niin, että nykyisen rakenteen kuormitus vähenee.

Toimenpide tulee valita sen mukaan, mikä parhaiten suojelee rakenteen kulttuurihistoriallista arvoa ja merkittävyyttä.

Toimenpiteiden tulee:

- a olla pienimmät mahdolliset, jotta varmistetaan rakennetekninen vakaus ja se, että kohteen kulttuurihistoriallinen arvo ja merkittävyys säilyvät pitkällä aikavälillä;
 - b noudattaa perinteisiä käytäntöjä;
 - c olla palautettavissa, mikäli se on teknisesti mahdollista;
 - d olla sellaisia, että ne eivät haittaa tai estä tulevaisuudessa mahdollisesti tarvittavia kunnostustoimenpiteitä;
 - e olla sellaisia, että myöhemmin on mahdollista päästä tarkastelemaan konstruktion itsensä sisältämää tietoa;
 - f ottaa huomioon ympäristöolosuhteet.
- 12 Toimenpiteiden lähtökohtana tulee olla sellainen pienin mahdollinen puuttuminen, joka takaa konstruktion säilymisen ja sen toimintatavan jatkumisen turvallisena siten, että rakenteen eheys ja autenttisuus säilyvät mahdollisimman hyvin. Tämä ei kuitenkaan sulje pois sitä, että rakennus tai rakenne voidaan purkaa väliaikaisesti osiin joko osittain tai jopa kokonaan, mikäli:
- a paikalla tehtävät alkuperäisten osien korjaukset vaatisivat puuttumista rakenteeseen tai rakenteisiin kohtuuttoman paljon;
 - b rakenteen muodonmuutokset ovat niin mittavia, ettei rakenteen tai rakennuksen normaalia toimintatapaa voida palauttaa;
 - c muodoltaan muuttuneen rakenteen säilyttäminen vaatisi näihin periaatteisiin sopimattomia lisätoimia.

Päätöksiä osiin purkamisen sopivuudesta on tarkasteltava aina kussakin kulttuurikontekstissa, ja niiden on pyrittävä aina suojelemaan rakennuksen autenttisuutta parhaalla mahdollisella tavalla.

Päätöksissä tulee lisäksi aina ottaa huomioon ja arvioida se mahdollisuus, että purettaessa rakennus osiin puumateriaali, puuliitokset ja kiinnikkeet, kuten naulat, vahingoittuvat peruuttamattomasti.

- 13 Olemassa olevista rakennusosista tulee säilyttää paikallaan mahdollisimman paljon. Silloin kun rakennusosa on vaihdettava kokonaan tai osittain, uuden osan on oltava sopusoinnussa rakenteen luonteen ja merkittävyyden kanssa. Jos rakennusperinteeseen kuuluu muista rakennuksista peräisin olevien vanhojen rakennusosien hyödyntäminen, niiden käyttö voi olla mahdollista.
- 14 Kaiken kunnostamisessa käytettävän puumateriaalin tulee mieluuten:
- a olla samaa puulajia kuin alkuperäinen;
 - b vastata kosteuspitoisuudeltaan alkuperäistä;
 - c olla syittänsä näkyviltä osilta luonteeltaan samanlaista kuin alkuperäinen;

d olla työstetty samanlaisilla käsityömenetelmillä ja työkaluilla kuin alkuperäinen.

- 15 Kunnostuksessa käytettävää puuta ei saa yrittää vanhentaa keinotekoisesti. Uudet puuosat eivät saa heikentää kokonaisuutta esteettisessä mielessä. Korvaavien puuosien värjääminen vastaamaan alkuperäisen puun nykyistä väriä voidaan sallia yksittäisissä tapauksissa, mikäli värjäämättä jättäminen heikentäisi kohtuuttomasti rakenteen esteettistä vaikutelmaa ja kulttuurista merkitystä.
- 16 Uudet rakenteelliset osat tai paikkapalat on hyvä merkitä hienovaraisella tavalla, jotta ne voidaan tunnistaa myöhemmin.
- 17 Joissain tapauksissa saattaa olla tarpeen ottaa huomioon puurakennusperinnön erityisiä arvoja, esimerkiksi väliaikaisissa tai sellaisissa rakennuksissa, joiden perusolemuksen kuuluu jatkuva muuttaminen.
- 18 Kaikissa toimenpiteissä historiallinen rakennus on nähtävä kokonaisuutena. Kaikki materiaalit ja osat, mukaan lukien rakenneosat, paneloinnit, vuorauslaudat, katteet, lattiat, ovet, ikkunat jne. on otettava tasapuolisesti huomioon. Mahdollisimman suuri osa olemassa olevasta materiaalista sekä aikaisemmista korjauksista tulisi lähtökohtaisesti säilyttää paikallaan, mikäli ne eivät uhkaa rakenteen vakautta. Kunnostustoimenpiteiden tulisi myös kattaa pintakäsittelyt, kuten rappaus, maali, pinnoite, tapetti jne. Alkuperäisiä materiaaleja, menetelmiä ja tekstuureja tulee kunnioittaa. Mikäli huonokuntoisen pintakäsittelyn uusiminen tai vaihtaminen katsotaan ehdottoman välttämättömäksi, on lähtökohtaisesti käytettävä vastaavia materiaaleja ja menetelmiä.
- 19 Rakenneosia tarkasteltaessa tulee ottaa huomioon että:
 - a. jos rakenne toimii tyydyttävästi ja jos sen käyttö, senhetkiset olosuhteet ja kuormitus eivät muutu, se voidaan saada riittävän kestäväksi yksinkertaisesti korjaamalla/vakauttamalla äskettäin syntynyt lujuuksi heikentänyt vaurio ja vika;
 - b. jos muutoksia on tehty hiljattain tai suunniteltu käyttötarkoituksen muutos saisi aikaan liikaa kuormitusta, rakenteen kantavuutta tulee arvioida rakenneselvityksellä ennen kuin lisävahvistamista harkitaan.
- 20 Missään tapauksessa toimenpiteitä ei tule tehdä pelkästään sen vuoksi, että rakennus saataisiin vastaamaan nykyajan rakennusmääräysten vaatimuksia.
- 21 Kaikkien toimenpiteiden tulee perustua luotettaviin ja järkeviin rakenneperiaatteisiin ja -käytäntöihin.
- 22 Ajan myötä syntyneitä poikkeamia, joilla ei ole rakenteellista merkitystä ja jotka eivät haittaa rakennuksen käyttöä, ei tule yrittää "oikaista" vain nykyisten esteettisten mieltymysten vuoksi.

NYKYISET MATERIAALIT JA TEKNOLOGIAT

- 23 Uusia materiaaleja, menetelmiä ja tekniikoita tulisi ottaa käyttöön äärimmäisen varovasti ja vain silloin, kun kyseisten materiaalien ja tekniikoiden kestävyys ja rakenteellinen käyttäytyminen on todistettu hyväksi tarpeeksi pitkän ajan kuluessa.
- 24 Talotekniikkaa asennettaessa tulee ottaa huomioon rakennuksen tai kohteen aineellinen ja aineeton merkittävyys.
- 25 Asennukset tulee suunnitella siten, ettei aiheuteta muutoksia rakenteisiin vaikuttaviin ympäristöolosuhteisiin, kuten esimerkiksi lämpötilaan ja kosteuteen.
- 26 Kemiallisten suoja-aineiden käytön tulee olla tarkoin ohjattua ja valvottua. Niitä tulee käyttää ainoastaan silloin, kun niistä on taattu hyöty, henkilöturvallisuutta ja ympäristön terveellisyyttä ei vaaranneta ja kun niiden käytöstä on odotettavissa merkittävä pitkäaikainen hyöty.

TALLENTAMINEN JA DOKUMENTOINTI

- 27 Kaikki toimenpiteissä käytetyt materiaalit on kirjattava Venetsian julistuksen artikla 16:n ja ICOMOSin dokumentointia koskevan julistuksen¹ periaatteiden mukaisesti. Kaikki asiaan liittyvä dokumentointi, mukaan lukien edustavat näytteet käytöstä pois jääneistä materiaaleista tai osista, sekä informaatio kohteessa käytetyistä perinteisistä taidoista ja tekniikoista, tulee kerätä, luetteloida, säilyttää turvallisesti ja tehdä tarkoituksenmukaisesti saavutettavaksi. Dokumentointiaineistossa tulee esittää myös perusteet tehdyille materiaalien ja menetelmien valinnoille ko. kunnostustyössä.
- 28 Edellä mainittu dokumentointiaineisto on säilytettävä sekä rakennuksen tulevaa kunnossapitoa varten että historiallisena aineistona.

SEURANTA JA KUNNOSSAPITO

- 29 Säännöllistä seuranta ja päivittäistä kunnossapitoa varten on laadittava selkeä toimintasuunnitelma, jonka avulla vältetään laajempien toimenpiteiden tarve sekä turvataan puurakennusperinnön ja sen kulttuurimerkityksen säilyminen.
- 30 Käytettyjen menetelmien tehokkuuden sekä käytetyn puumateriaalin ja mahdollisten muiden materiaalien pitkäaikaisen toimintakyvyn varmistaminen vaatii seuranta kaikkien kunnostus- ja muutostöiden aikana sekä niiden jälkeen.

¹ Principles for the Recording of Monuments, Groups of Buildings and Sites.

- 31 Kunnossapitoa ja seurantaa koskeva dokumenttiaineisto on säilytettävä osana rakennuksen historian dokumenttiaineistoa.

RAKENNUSPERINNÖN HOITON SOVELTUVAT METSÄT

- 32 Puurakenteet saattavat olla haavoittuvia ja samalla edelleen elävää kulttuuriperintöä ja tärkeitä paikallisyhteisöille. On olennaisen tärkeää, että sopivaa puumateriaalia on saatavilla niiden kunnostamista ja säilyttämistä varten. Tämän vuoksi on tunnistettava, että metsillä on ratkaiseva merkitys puurakennusten huolto- ja korjaussykliä mahdollistamiseksi.
- 33 Rakennusperinnön suojelusta vastaavien laitosten tulee edistää alkuperäisen metsän suojelua ja perustaa varastoja puurakennusperinnön ylläpitoon soveltuvalla puutavaralla. Näin tulisi ennakoida suurten puuosien tarve tulevissa korjaustöissä. Kuitenkaan ei tulisi edistää historiallisten rakennusten alkuperäisten osien laajamittaisia korvaamisia, vaan pikemminkin muodostaa pienempiin yksittäisiin korjauksiin tarvittava varanto.

KOULUTUS

- 34 Puurakentamisen ja -arkkitehtuurin perinteen tietoja ja taitoja on erittäin tärkeää tallentaa, säilyttää ja elvyttää.
- 35 Koulutusohjelmat ovat olennaisen tärkeitä puurakentamisen perinnettä koskevan tietoisuuden kehittämisessä, jotta sen arvot ja kulttuurimerkitys tunnistetaan ja ymmärretään. Koulutus muodostaa perustan kestäville suojelu- ja kehittämislinjauksille. Kattavan ja kestävä koulutusstrategian tulee ulottua paikalliselta tasolta kansainväliselle tasolle, ja sen osallistujina tulee olla kaikki asiaankuuluvat tahot, kuten virkamiehet, eri ammattiryhmät sekä elinkeinojen, yhteisöjen ja muiden sidosryhmien edustajat.
- 36 Tutkimusohjelmia, joissa tunnistetaan puurakennusperinnön, sen rakennusten ja kohteiden erityisominaisuudet sekä sosiaalinen ja antropologinen näkökulma, tulee edistää erityisesti aluetasolla.

Sanasto²

Kääntänyt Jüri Kokkonen, Netta Böök, Marko Huttunen, Kirsti Kovanen ja Juulia Mikkola

² Julistuksen alkuperäiseen versioon sisältyy käytettyjä termejä selittävä sanasto, joka ei sellaisenaan käänny Suomen olosuhteisiin.